

CHP 100 yaşında

CHP tarihini 9 Eylül 1923'ten mi yoksa 4-12 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nden itibaren mi başlatmak gerektiği üzerinde uzun tartışmalara gerek olmadığını düşünüyoruz. Cumhuriyet'in ve CHP'nin kuruluşunun belirleyici siması olan Mustafa Kemal'in 1927'de toplanan Partinin birinci resmi kurultayında ilk kurultayın aslında Sivas Kongresi olduğunu beyan etmesi ve bunu 1927 Kurultayında baştan sona okuduğu Nutuk'ta da vurgulaması, bu tartışmayı aslında 92 yıl önce bitirmiş olmalıydı. Sivas Kongresi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'ni birleştirip ulusal kurtuluş mücadelesi yönetimini tekleştirerek CHP'nin kuruluşunu fiilen başlatan tarih olarak kabul edilmelidir. Nitekim CHP'nin izleyen kurultayları da 1919'daki başlangıç kongresine göre sıralanmışlardır. CHP'nin resmen kurulup tüzüğü'nün kabul edildiği 9 Eylül 1923 tarihi sadece İzmir'in kurtuluşunun birinci yıldönümüne değil aynı zamanda Sivas Kongresi'nin de dördüncü yıldönümüne denk getirilmişti.

CHP tarihi üzerinden bir Türkiye tarihi okuması yapılabilir mi? Tek parti döneminin sürdüğü 1946'ya kadar büyük ölçüde evet. 1947'ye kadar dört yılda bir toplanan ve genelde günlerce süren CHP kurultayları da aslında Cumhuriyet tarihinin dönüm noktalarını anlamak açısından –1980'deki Askeri Cunta'nın CHP'yi kapatmasına kadar geçen süre dâhil olmak üzere- önemli uğraklar olacaklardır.

KURTULUŞTAN KURULUŞA

Altıyüz küsur yıllık Osmanlı egemenliğinin tasfiyesi, yabancı işgalinin sona erdirilmesi ve Cumhuriyet'in kuruluşuna giden dört yıllık süreçteki dönüm noktaları bugün simgeleşmiş yıldönümleriyle anılmaktadır ve artık hemen hepsi 100'üncü yıllarını doldurmuş veya ona yaklaşmıştır.

1923'te Cumhuriyet'in ilanını izleyen dönemler de bir ulus devletin Cumhuriyet rejimi altında inşasının bütün devrimci/reformist atılımlarını içerir. Birinci ve ikinci kurultay dönemlerini kapsayan 1919-1931 dönemi, aynı zamanda tarım-din toplumlarına özgü feodal kökenli bir hukuk ve yönetim düzeninin tasfiyesini, kapitalist ilişkilere uygun hukuki-siyasi-kültürel normların adım adım yerleştirilmesini kapsar. Kurtuluş Savaşının ve Cumhuriyet'in kazanımlarının vurgulandığı 1927'deki İkinci CHP Kurultayı, Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik ve Laiklik ilkelerinin kabul edilmesi bakımından da önemlidir.

1931’de toplanan 3. Kurultay, ekonomik dönüşümlerin siyasi dönüşümlerin önüne geçtiği bir dönemin de açılışını yapacaktır. Bu Kurultay’da Devletçilik ve İnkılapçılık (Devrimcilik) ilkelerinin de eklenmesiyle “altıok” ilkelerinin tamamlanması (1937’de de Anayasaya içerilmesi) boşuna değildir. Devletçi ve korumacı politikalar temelinde başlatılan planlı sanayileşme, adeta bir ekonomik kurtuluş savaşı eşdeğerinde görülmektedir. Ekonomik bağımsızlık hedefi gerçi 1920’lerden beri gözetilmektedir ama 1930’larda bunun maddi koşullarının ve ideolojisinin oluşturulması öncelik kazanmıştır. Fakat Dördüncü Kurultay döneminin (1935-39) sonlarına doğru Atatürk’ün kaybı ve savaş tamamlarının çalmaya başlaması, devletçi ve planlı sanayileşmenin sürdürülmesinde kesintiye yol açacaktır.

DEVİRİMCİ SÜREÇTE KOPUŞ

1920’ler ile 1930’lardan sonra CHP’de ve Türkiye’de yaşanacak üçüncü büyük dönüşüm, 6. Kurultay dönemi (1943-47) sürerken 1946’da toplanacak 2. Olağanüstü Kurultay ile başlatılacaktır. İkinci Dünya Savaşı’nın bitimiyle birlikte önceliğini savaşın galipleriyle uyumlu ilişkiler geliştirmeye veren CHP Türkiye’si hızla siyasi ve ekonomik liberalizme savrulmakta gecikmeyecektir. Siyasi düzlemde, 1947’de yapılacak Olağan Kurultay bile beklenmeden 1946 Olağanüstü Kurultayı ile çok partili düzen uygulamaya sokulup alelacele bir seçim düzenlenecektir.

Ekonomik liberalizm bağlamında, 1946’da hazırlanan devletçi plan taslağından 1947’deki liberal 5 Yıllık Sanayi Planına geçiş yapılacaktır (her ikisi de uygulanmayacaktır). Esasen, Batı kulübüne giriş bileti olarak kesilen 1946 devalüasyonu ile 1948’deki Türkiye-ABD İktisadi İşbirliği ve Marshall Yardımı programının başlatılması, ödenen başlangıç diyetleri olacaktır.

Ama devamı da gelecektir; devletçilik ilkesinden özel girişime öncelik vermeye geçiş, 1930’lardan kopuşu keskinleştirecektir. Eğitim devriminin –ABD’li danışmanların da telkinleriyle- kesintiye uğratılması, laiklik kavramının daraltılması, Köy Enstitüleri yerine İmam Hatip kurslarının öne çıkarılmaya başlanması hep bu dönemde Parti içinden ve dışından gelen eleştirilere karşı verilen ödünler ve seçimlere ilişkin fırsatçı beklentiler olacaktır. Yedinci Kurultay (17 Kasım 1947) esasen tüm bu geri adımların tescil edildiği bir kongredir.

Bu Kurultay’da çok partili rejim öncesinde bir siyasi güvence olarak düşünülen ama özünde iyi bir adım olan tek olumlu gelişme, parti başkanlığı ile cumhurbaşkanlığının ayrılması olmuştur.

2017 Anayasasıyla ve özellikle de 2018 zorlamasıyla bu güç yığılmasına geri dönüş, 1947 öncesine dönüş olarak görülemez. Çünkü 1947 öncesindeki uygulama 1920'lerin kurucu Meclisinin iradesine dayalıdır ve sonuçta çok partili rejime ve cumhurbaşkanı-parti başkanı ayırımına ulaşmıştır. Bugün o rejimin ilk halini baştan kurgulayacak bir siyasal ve anayasal meşruiyet zemini kesinlikle yoktur.

Bu konuya haftaya devam etmek üzere...

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/chp-100-yasinda-270058